

Erken Çocukluk Döneminde Yapılandırılmamış Materyallerle Hikaye Oluşturmanın Önemi

*The Importance of Creating Story with Unstructured Materials
in Early Childhood*

Yrd. Doç. Dr. Nilay Dereobalı* - Mihriban Özcan**

Öz

Erken çocukluk dönemi çocukların düşünme becerilerinin, hayal gücünün ve sözcük dağarcığının geliştiği, sosyal etkileşimin arttığı, ifade gücünün zenginleştiği, ana dil yapılarının kazanıldığı bir süreçtir. Bu dönemde hikaye kitaplarına karşı olumlu duygu ve düşünceler beslemeleri için ebeveynler ve eğitimciler tarafından çocukların hikayelerle tanıştırılması, onlara farklı türlerde hikayeler sunulması, kendi hikayelerini oluşturmalarına fırsatlar verilmesi, kendilerini özgün bir şekilde ifade etmelerinin desteklenmesi çocukların dil, bilişsel ve sosyal duygusal gelişim alanlarında önemli bir yere sahiptir. Erken çocukluk döneminde yapılandırılmamış materyallerin kullanılması ve bu materyallerin çocukların doğal yaşamının bir parçası haline dönüşmesi gelişim alanlarındaki becerilerin kazanılması açısından önemlidir. Bu makalede alan yazında yapılan çalışmaların ışığında, yapılandırılmamış materyallerin çocukların gelişimine katkıları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hikaye Anlatımı, Açık Uçlu Materyal, Yaratıcılık, Hayal Gücü, Özgün Düşünme.

Abstract

Early childhood is a process in which the children's thinking skills, imagination and vocabulary develops, social interaction is enhanced, articulation is enriched and native language structures are gained. In this period, to bear positive feelings and thoughts towards story books, offering various stories to children by their parents and educators, giving opportunities to create their own stories and supporting them to express themselves in a distinctive way, provide important contributions in the fields of language, cognitive and social emotional development. The use of unstructured materials and the fact that these materials become part of children's natural life in early childhood is important in terms of acquisition of these skills. In this article, the contributions of unstructured materials to the development of children are tried to be revealed in the light of the studies done in the literature.

Keywords: Storytelling, Open-Ended Materials, Creativity, Imagination, Original Thinking.

* Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı.

** Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans.

Giriş

Bebeklik döneminde ağlamayla başlayan ilk iletişim, çocukların çevrelerinde bulunan nesnelere, kişileri keşfetmesi ve bunları ifade edebilecek hazır bulunuşluğa ulaşmasıyla yerini dile bırakır. Bebeğin konuşma organlarının olgunlaştığı, dil ve düşünce yapılarının oluştuğu, temel iletişim becerilerinin yerleştiği, dili kullanmaya karşı istekli oldukları ve yeni kelimeler öğrenmeye ilgi duydukları erken çocukluk dönemi, dilin öğrenilmeye başlandığı ilk dönemdir. Bu dönemde çocukların dil gelişimlerine bakıldığında, kelime dağarcığının geliştiği, ifade gücünün genişlediği, ana dile ait yapıların kazanıldığı, sosyal etkileşimin dil aracılığıyla zenginleştiği görülmektedir. Erken çocukluk döneminde çocuklara dil ve düşüncenin temelini oluşturmak için oyun, doğal bir süreçte çocukların birbirleriyle ve yetişkinlerle olan iletişimleri ve dili çeşitli alanlarda kullanmaları için önemli fırsatlar sunar.

Çocukların oynadıkları her türlü oyun etkinlikleri, dil ile düşünce yapılarının gelişimini, birbirleriyle iletişimlerini ve kendilerini ifade etmelerinin temelini oluşturur. Çocukların kendi oyun etkinliklerini yaratabilmeleri için duygu ve düşüncelerini çeşitli yollarla ifade edebilecekleri fırsatlara ve eğitsel ortamlara ihtiyaçları vardır. Onlara bu ortamlar sağlandığında, çocuklar kendi yarattıkları zengin oyun dağarcıklarını çeşitlendirirler. Çocuklara sağlanan bu serbest oyun ortamı etkinlikler sırasında onların yeni şeyler üretmesini ve sembolleştirme becerileriyle birlikte dil ve düşüncenin gelişimi desteklemektedir. Oyun etkinlikleri çocukların farklı ve yeni kelimeler öğrenmesini sağlamakla birlikte, kelimeleri doğru ve yerinde kullanabilmelerine, dil aracılığıyla düşüncelerini ifade edebilmelerine yardımcı olmaktadır (Akmeşe, 2015). Çocuklar günlük yaşam içerisinde iletişimini ve sosyal etkileşimini dil ile sağlamaktadır. Okul öncesi dönem, dil gelişimi açısından, çocuğun ana dil yapılarını oluşturduğu, dili etkin bir şekilde kullanmaya başladığı, dil ve kavram gelişimi için gerekli temellerin atıldığı kritik bir dönem olarak adlandırılabilir.

Erken çocukluk döneminde ebeveyn ve eğitimciler tarafından çocuklara geri dönütler vermek, sözlü iletişim çabalarını desteklemek iletişim becerilerini geliştirecektir. Evde veya okulda, planlanmış ya da kendiliğinden ortaya çıkan olaylarda fırsatları değerlendirmek çocuğun dil ve bilişsel becerilerinin gelişmesini sağlayacaktır. Çocuğa ilk eğitim veren kurum ailesi olduğu için, çocuk ilk davranış ve tutumlarını aile içinde öğrenir. Ailenin çocukla iletişimi çocukların dil öğrenme süreçlerini başlatmakta ve bilişsel becerilerini geliştirmektedir (Çakmak ve Yılmaz, 2009). Kendisiyle konuşulmayan, sorularına yanıt

alamayan, merakını gideremeyen çocuğun düşünme becerileri olumsuz bir şekilde etkiler. Dil gelişimi, çocuğun çevresindeki kişilerle gireceği karşılıklı iletişim etkinliklerinin sıklığına ve kalitesine bağlıdır. Kitapların aile kültürünün doğal bir parçası olması çocuğun hem kitaplarla erken yaşta tanışmasını hem de kitaplara karşı olumlu bir yaklaşım kazanmasını ve kitapları kolayca benimsemesini sağlar (Oktay, 2006; aktaran Turan ve Işıtan, 2014). Marjanovič vd. (2012), 3-6 yaşında çocuğu olan anne babalarla yaptıkları bir çalışmada, çocukların hikaye anlatma becerileri ile anne babalarının kitaplarla tanışıklık düzeyi ve çocuklarına hikaye anlatımları arasında olumlu bir etkileşim olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada ailenin çocuklarını desteklemeleri ve hikaye anlatma becerilerini geliştirmeleri için evde ortaklaşa okumanın önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca, çocukta kitap okuma kültürünün oluşmasında önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır.

Ebeveynlerin çocukların dil ve bilişsel gelişimlerini desteklemelerinin devamı olarak okul öncesi eğitim kurumlarında günlük program içerisinde dil ile ilgili çalışmalar önemli bir etkinlik olarak yerini almıştır. Bu etkinliklerde edindiği somut deneyimlerle, çocukların dil gelişiminde gerekli temelleri oluşturabilmek için hikaye anlatımının okul öncesi dönemde öğretmenlerin sıklıkla başvurduğu yöntem olduğu görülmektedir. Hikaye dinleme ve anlatmaları, etkileşimli hikaye kitapları okumak gibi etkinliklerle çocukların dil gelişimleriyle birlikte bilişsel becerileri de desteklenmektedir. Bu etkinliklerle çocukların yorumlama, analiz ve sentez yetenekleri gelişmektedir (Garzotto vd, 2010). Hikayeler sayesinde çocuklar yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayları zihinlerinde canlandırarak sebep sonuç ilişkisini kurmaya başlamaktadır. Böylece çocukların anlama, dinleme, muhakeme etme, birbirleriyle ilişkilendirme, olaylar hakkında bağlantı kurma gibi bilişsel becerileri gelişmektedir. Ayrıca hikayeler, çocukların yaratıcı düşünme ve hayal kurma becerilerine de katkı sağlamaktadır (Karatay, 2007). Okul öncesi eğitimde uygulanan dil etkinliklerinin büyük bir bölümünde hikayeler sıkça kullanılır. Bu etkinlikler bir yandan gelişimlerini destekleyerek bir yandan da çocukların kitap okumanın tadına varmalarını sağlayarak edebiyat zevkini oluşturmalarına yol açmaktadır. Hikaye etkinlikleri çocukların ileriki yaşamlarında kitap okumaya ilişkin olumlu duygular geliştirmelerini sağlamaktadır (Zembat ve Yurtsever, 2002).

Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan Türkçe etkinlikleri çocukların yeni kelimeler öğrenmesini, öğrendikleri kelimeleri kendi ifadelerinde kullanmalarını, düşüncelerini sıralı

biçimde ifade etmelerini, kelime dağarcığını genişletmelerini, söz dizimi sırasına göre cümle kurmalarını, kendilerini özgün bir şekilde ifade etmelerini destekler. Türkçe etkinlikleri çok çeşitli etkinliklerden oluşur. Bu etkinlikler okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan; tekerleme söyleme, parmak oyunu oynama, şiir okuma, bilmece sorma, okunacak hikaye ile ilgili sohbet etme, resimli kitap okuma, etkileşimli ve paylaşımlı okuma, öykü anlatma, öykü tamamlama, başka öykü oluşturma, bir öyküyü resimlendirme ve resimlerden yeni bir öykü oluşturma gibi etkinlikler olarak sıralanabilir (M.E.B., 2013). Okul öncesi dönem çocukları için hikaye anlatma teknikleri; hikaye kitabı, hikaye kartları, pazen tahta figürleri, kuklalar, film şeridi, tepegöz, slayt ve uygun ortam yaratarak görsel araç kullanmadan anlatım olarak sıralanabilir. Bu anlatım tekniklerinin hemen hepsi öğretmen merkezli olup, öğrenciyi daha çok pasif dinlemeye yönelten etkinliklerdir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar, hareketli, enerjik ve keşfederek öğrendikleri bir dönemdedirler. Okul öncesi dönem çocuklarının dikkat süreleri oldukça kısadır ancak kendi oluşturdukları oyunlarla çok iyi konsantre olup, daha uzun süre oynadıkları görülmektedir. Bu dönemde etkinlikler uygulanırken, çocukların etkinlik sırasında bilişsel ve fiziksel açıdan aktif oldukları farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bu durum çocukların ilgi ve dikkatlerini canlı tutarak, yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlamaktadır (Erdoğan vd, 2016). Böylece çocukların nitelikli öğrenmeleri hız kazanmakta ve daha kalıcı öğrenmeler gerçekleşmektedir. Bu nedenle Türkçe etkinlikleri planlanırken çocukların gelişim seviyesi, yaşı, dikkat süresi, bireysel özellikleri, çevresel koşullar, özel durumlar, çocukların sahip olduğu önceki kazanımları göz önüne alınmalıdır (Çakır, 2004). Gönen vd. (2011) 175 anaokulu öğretmeni ile yaptıkları bir çalışmada, öğretmenlerin Türkçe etkinliklerine 15 ile 30 dakika arasında zaman ayırdıklarını tespit etmiştir. Alışkan ve Güneyli (2016) okul öncesi öğretmenlerinin Türkçe etkinliklerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları başka bir çalışmada, öğretmenlerin bu etkinliklere 16-30 dakika ayırdıklarını ve bu etkinlikte öğretmenlerin en çok düz anlatım tekniğini kullandıklarını saptamıştır. Benzer şekilde Erdoğan ve Akay (2015), nitel durum araştırması kullanarak yaptıkları çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin Türkçe etkinliklerine ortalama 12 dakika ayırdıklarını ve genellikle çocuklara kapalı uçlu sorular yönelttiğini bulmuştur. Bu tutum dil gelişiminde kendi hikayelerini anlatma, konuşmayı başlatıp sürdürme ve sonlandırma, konuşurken dil bilgisi yapılarını kullanma; bilişsel gelişimde problem çözme, akıl yürütme, neden-sonuç ilişkisi kurabilme ile ilgili kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilmesinde sınırlılıklara yol

açmaktadır. Çocukların bu kazanımları edinebilmeleri için, kendilerini ifade etmelerini destekleyici eğitsel ortam hazırlanarak taklit oyunları, dramatizasyon, çeşitli materyallerle hikayeleştirme, kendi hikayelerini anlatmaları gibi etkinlikler kullanılmalıdır. Öğretmenler hikayeleri kendileri anlattıklarında, etkinlik sürecini her yönden öğretmen merkezli bir uygulamaya dönüştürürler. Bu yapılandırma öğretmenlere etkinliği yönlendirmeleri açısından kolaylık sağlar. Bunun sebebi süreci kendilerinin başlatıp, sürdürüp yine kendilerinin sonlandırmasıdır. Öğretmen merkezli olan bu etkinlik planı onların bilgisi ve isteğiyle sınırlı kalmaktadır. Sadece öğretmenlerin anlatımı ile sınırlı olan hikaye etkinliklerinde çocuklar yeterince konuşma olanağı bulmamakta ve ifade edici dil gelişim becerilerini göstermekte daha sınırlı kalmaktadırlar. Çocukların olaylara karşı farklı bakış açıları, problem çözme becerileri kazanmaları, neden-sonuç ilişkisi kurmaları çocuğu aktif kılan etkinlikler yoluyla geliştirilmektedir. Türkçe etkinlikleri sadece hikaye okuma etkinlikleriyle ya da planlı etkinliklerle sınırlandırılmamalıdır (Alışkan ve Güneşli, 2016). Çocukların serbestçe oyun oynamalarına fırsat veren zengin çevre düzenlemeleri, bu düzenlemeler içinde kendiliğinden başlatılan ve sürdürülen oyunlar hem bilişsel hem de dil gelişimi için gerekli ve önemlidir. Çocukları yaratıcı düşünmeye sevk etmek, analiz, sentez yeteneklerini geliştirmek için öğretmenler sadece hikayeyi okumak yerine üst düzey ve açık uçlu sorular sorarak çocukların kendi fikirlerini analiz etmelerine olanak sağlamalıdır (Beyer, 1987; aktaran Büyüktaşkapu vd, 2013). Blewitt vd. (2009) üç yaş grubu çocuklarla yaptıkları deneysel bir çalışmada öğretmenlerin hikaye anlatırken üst düzey sorularla desteklediği çocukların yeni kelimeleri daha etkili öğrendiklerini saptamıştır. Walsh ve Blewitt (2006) ise öğretmenlerin resimli hikaye kitabı okuma sırasında kullandıkları soru türünün çocukların yeni kelime öğrenme sürecine etkisini inceledikleri çalışmalarında, açık uçlu soruların çocukların yeni öğrendikleri kelimeleri güncel şekilde kullanmaları için yol gösterdiğini bulmuştur. Benzer şekilde başka bir çalışma da, öğretmenlerin etkinliklerde “kim, ne, nerede” gibi alt düzey cevapları gerektiren soru ifadelerini sıklıkla kullandıklarını ortaya koymuştur (Erdoğan ve Akay, 2015). Bilişsel açıdan zorlayan ve üst düzey beklenti içeren sorular, çocukları düşünmeye sevk ettiği, dil ve bilişsel gelişimlerine katkı sağladığı, hayal gücü ve yaratıcılıklarını geliştirdiği için önemlidir. (Massey vd. 2008).

Çocukların dil ve bilişsel gelişimlerini daha üst seviyelere çıkarmak, hayal gücü ve yaratıcılıklarının gelişmesi için uygun ortam ve materyal sağlayarak onların kendi hikayelerini oluşturmalarına fırsatlar verilmesi gerekmektedir. Çocukların hikaye

etkinliklerinde aktif olmaları için sınıfta bulunan yapılandırılmamış materyallerle hikaye için mekan oluşturulması, sıralı resimlerdeki olaylar hakkında sohbet edilerek yeni hikayeler kurgulanmasına ve uygun ortam hazırlanarak çocukların hikayedeki kahramanları canlandırmasına fırsatlar verilmesi, bu becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Sadece öğretmenin anlatımı ile sınırlı olan etkinlikler, çocukların yaratıcılıklarını, hayal güçlerini sınırlandırmaktadır. Bu sınırlandırma ile çocuğun ifade gücü zayıflamakta ve kendisini özgün olarak ifade etmesi engellenmektedir. Bu şekilde çocukların bilişsel güçleri olumsuz olarak etkilenmekte, yaratıcılık ve problem çözme gibi bilişsel becerileri sınırlı hale gelmektedir. Bu nedenle çocuğun yaratıcılığının, hayal gücünün gelişmesi için yapılandırılmamış materyalleri kullanmak oldukça önemlidir (Öncü, 2015).

1. Öykü Oluşturmada Yapılandırılmamış Materyal

Yapılandırılmamış materyaller; belirli bir amaca hizmet etmeyen, çocuğun kendi hayal gücünden beslenerek birden fazla anlam yükleyebileceği, farklı nesnelere benzetebileceği standart materyallerdir. Bu standart materyaller, belirli bir amaca hizmet etmediği için çocuklar bu materyalleri hayallerindeki bir olaya dahil ederek veya istedikleri başka bir materyalle bağdaştırarak farklı anlamlar yükleyebilirler (Mirzeoğlu, 2015). Yapılandırılmamış oyun malzemeleri; eski kartonlar, kutular, kavanoz kapakları, taşlar, mandallar, kumaşlar, ipler olabilir. Bu materyallerle oynarken ya da bir şeyler kurgularken çocuk özgürce etkinliğini sürdürebilir (Petersen, 2014). Örneğin; bir kutu bazen bir ev olurken, bazen deniz ya da bir uçak olabilir; veya bir taş bazen bir top, bir hayvan ya da bir ev olarak kullanılabilir. Önemli olan çocuğun o kutuya ya da taşa nasıl bir anlam yüklediğidir. Bu da yine çocuğun hayal dünyasına, yaşadığı çevreyle etkileşimine ve deneyimlerine bağlı olarak değişebilir. Çocuğun çevresinde bulunan materyaller ne kadar çeşitli olursa, yaratıcılığı da o kadar gelişir (Neill, 2013).

Yapılandırılmamış materyallerle hikaye anlatmak; çocuğun başka kişiler tarafından kendisine anlatılan hikayelerin dışına çıkarak kendi hayal dünyası, yaşantısı ve deneyimlerini esas olarak oluşturduğu hikayelerdir. Yapılandırılmamış materyallerin tek bir işlevinin olmaması ve neye benzetileceğinin tamamen çocuğun yaratıcılığına bırakılması nedeniyle ortaya çıkan hikayelerin içeriği her çocukta farklı olmaktadır. Erken çocukluk döneminde,

çocuklara ne kadar çok çeşitli hikaye ve kelimeler sunulursa kendilerini ifade etmelerine ne kadar çok olanak sağlanırsa, çocuğun kurguları da o kadar zengin olacaktır. Böylece çocuğun yapılandırılmamış materyalleri kullanarak hikaye oluşturmaya da kolaylaşacaktır (Fekonja vd. 2010). 3 ve 5 yaşındaki çocuklara öykü anlatılmasının dil gelişimini nasıl etkilediğini araştırmak için yapılan bir çalışmada, öykü okumanın çocuklara olumlu gelişmeler sağladığı fakat kendi hikayesini yapılandıran çocukların karmaşık dil yapılarının diğer çocuklara kıyasla daha üst seviyede olduğu saptanmıştır. (Isbell vd. 2004). Çocuklar 3-4 yaşlarına geldiklerinde gramatik açıdan düzenli olan cümleler kurabilme yetisine sahip olurlar. Hatta sınırlandırılmadıklarında düşüncelerini, yetişkinlerin hiç beklemediği ölçüde karmaşık cümlelerle ifade edebilmektedirler (Çakır, 2004). Ayrıca bu yaşlarda öykü oluşturma becerileri gelişmekte ve bu yapılandırma sürecinde karmaşık dil yapılarını da kullanmaya başlamaktadırlar (Akmeşe, 2015).

Çocuklar yapılandırılmamış materyalleri kullanarak, hikayeleri tamamen kendi istekleri doğrultusunda oluşturarak kendi kelime hazinelerinden, kendi yaşantılarından ve hayal güçlerinden yararlanarak kurgularlar. Çocuklar bu materyallerle kendi istekleri doğrultusunda hikayeler oluşturabileceği gibi, hikayelerini belirli bir konu etrafında da kurgulayabilirler. Örneğin çocuklar hikayeleri oluştururken birbirleri ile bağlantılı olmayan cümleleri arka arkaya sıralayabilirler ya da hikayelerini arkadaşlık, hayvan sevgisi, doğa gibi temalar üzerine yapılandırabilirler.

2. Yapılandırılmamış Materyallerle Küçük Bir Çalışma

3,4 ve 5 yaş grubundaki çocukların, yapılandırılmamış materyalleri hikayelerinde nasıl kullandıklarını gözlemlemek için bir anaokulunda 18 çocukla küçük bir pilot çalışma gerçekleştirildi. Çocuklara içinde sarı, yeşil, beyaz olmak üzere 3 farklı renkte kapak, origami olarak yapılmış mavi renkte bir kuş, plastik bir mama ölçeği, siyah renkli bir film kutusu, çuval ve beyaz 2 adet kumaş parçası, sarı renkte bir kurdele, 2 adet ahşap mandal ve 4 adet taş bulunan kapalı bir kutu verildi. Tüm yaş grubundaki çocuklar için aynı standart kutu içeriği kullanıldı. Uygulama sırasında sınıfta sadece eğitimci ve çocuğun bulunmasına dikkat edilerek uygulama için her çocuk tek tek boş bir sınıfa alındı. Önce eğitimci çocuğa bir sürpriz kutu getirdiğini söyledi ve kutuyu incelemesini istedi. Çocuk kutuyu

ve materyalleri inceledikten sonra eğitimci tarafından “Bunları kullanarak bana bir hikaye anlatır mısın?” diye çocuğa yönerge verildi. Sürpriz kutu içinde yer alan materyallerle çocuktan kendi hikayesini oluşturması istendi. Her çocuğun anlattığı hikaye araştırmacı tarafından yazılı olarak kaydedildi. Çocukların ürettiği hikayeler onların hayal dünyası, yaşantısı ve deneyimlerine bağlı olarak farklılık gösterdi. İçeriğindeki ve ifadelerindeki farklılığı göstermek için beş yaşındaki iki çocuğun hikaye örneklerine bakıldığında;

1. Çocuğun oluşturduğu hikaye:

“Bir zamanlar küçük bir kız varmış. O yarış yapmayı severmiş. Uçak. Biner sırtında gezermiş. Sonra bir dağa çıkmış. Dağdan indiği zaman geri eve dönmüş. Uyumuş.”

2. Çocuğun oluşturduğu hikaye:

“Bir varmış bir yokmuş. Bir tane zıp zıp top varmış. At topu zıplatıyormuş. Atın tekerlekleri varmış. Atla zıp zıp oynamak istiyormuş. Sonrada önüne büyük bir şey yuvarlanmış. Oynayamıyormuş. Sonra da bir adam onlara tuzak hazırlamış. Ondan sonrada polis gelmiş. Tuzak kuran adamı yakalamış. Sonra da tuzağı yok etmiş.”

Birinci çocuğun oluşturduğu hikayede cümleler arasında bağlantı zayıf ve hikaye kurgusunda bir bütünlük yokken, ikinci çocuğun aynı materyallerle oluşturduğu hikayede ise cümleler birbirleri ile bağlantılı ve hikaye kurgusunda bir bütünlük olduğu görülmektedir. İki çocuğun da aynı oyun materyaline yükledikleri anlamlar birbirinden farklıdır. İlk çocuk oluşturduğu hikayesinde mama ölçeğini çekiç olarak kullanırken, diğer çocuk tuzak olarak kullanmıştır. Bunun gibi birçok çocuk kendilerine verilen materyallerle farklı farklı hikayeler üretmiştir.

Çocukların yaşantılarına ve kendi hayal dünyalarına göre materyallere yükledikleri anlamlar değişiklik göstermektedir. Çocuklar dünyayı duyuları yardımıyla algırlar ve karşılaştıkları materyallere çeşitli anlamlar yükleyerek bireysel yaşantılarına göre şekillendirirler. Çocukların materyalleri algılama biçimlerine göre hikayeleri yapılandırmaları da değişmektedir. Üç yaşında ve beş yaşında olan çocukların bilişsel becerileri göz önünde bulundurulduğunda beş yaşındaki çocuğun üst düzey beklenti içeren, analiz ve sentez becerilerinin daha iyi olması beklenmektedir. Beş yaşındaki bir çocuğun kelime sayısının

üç yaşındaki çocuğa göre daha fazla olması düşünülmektedir. Ayrıca bir hikayeyi başlatma, sürdürme ve bitirme becerisi de yaşına göre üç yaşındaki çocuğa kıyasla daha iyi olması beklenmektedir (Marjanovic- Umek vd. 2002). Çalışma sırasında bazı çocukların hikayesini oluştururken bir olay örgüsü kurgulayarak giriş, gelişme ve sonuç kısımlarını tamamladıklarını, bazı çocukların ise hikayelerini yarıda bıraktıkları gözlenmiştir. Bu duruma üç yaşında ve beş yaşında olan iki çocuğun sürpriz kutu ile anlattığı hikayelere bakıldığında;

Üç yaşındaki çocuğun oluşturduğu hikaye:

“Bu abi bu da kız. Bir oyun oynuyorlarmış. Saklambaç oynuyorlarmış. Yemek yiyorlarmış. Kapak yiyor. Bu da kapak yiyor. Çok lezzetli. Bu da kurdele. Bağlıyorlar. Kaçırmaq için bağlıyorlar. Öldürmek istiyorlar. Böyle bağlayacaklar öldürecekler. Sonra taşlar gelmiş, cüceler gelmiş. Bu ölmüş bu da ölmüş. Sonra cüceler bunu uyandırdılar. Bu da uyandı. İkisi de uyandı. Birisi evine gidecek, biriside evine gidecek. Sonra yatıyorlarmış. Bu top olsun bununla oynasınlar. Bu da uçak olsun bununla da oynasınlar. Sonrada uçuyorlarmış. Sonra da uçağa oturdular. Sonra top oynayacaklar. Öldüler. Onlara taş atmışlar. Küçük taş atmışlar. Çay içmişler. Şimdi uyuyacaklar. Uyudular bak. Onların bir tanesini götürüyorlar. Prenses olmuş evlenecek kardeşiyle. Bu evlenecekmiş. Abisiyle evlenecek. Bu annesi bu babası. Evlenecek. Bak evleniyorlar şimdi. Şimdi bunu almışlar, götürmüşler. Taşları almışlar. Denize atmışlar. Kardeş olmuşlar.”

Beş yaşındaki çocuğun oluşturduğu hikaye:

“İki tane ağaç varmış. Bu ağaçların üzerinden geçen köprü varmış. Bu köprüünün altında altın varmış. Ağaçların yanında göktaş varmış. Bu da kupa. Maçtan kupa kazanmış.”

Yukarıdaki hikaye örneklerine bakıldığında üç yaşındaki çocuk bir olay örgüsü etrafında hikayesinin giriş gelişme ve sonuç kısımlarını tamamlarken, beş yaşındaki çocuğun hikayesini tamamlamadığı görülmektedir. Ayrıca üç yaşındaki çocuğun hikaye kurgusunda bir bütünlük olduğu, beş yaşındaki çocuğun bir hikaye bütünlüğü olmaksızın arka arkaya cümleler sıraladığı görülmektedir. Çocukların kelime sayılarına bakıldığında, yaşa göre ters orantı olduğu görülmektedir. Çocukların kelime sayılarına bakıldığında, üç yaşındaki çocuk beş yaşındaki çocuğa göre daha fazla kelime kullanarak hikayesini oluşturmuştur. Bu durumun çocuğa sunulan uyarıcıların yetersizliğinden ve çocuğa kendini ifade etmesi için fırsatlar verilmediğinden ya da bireysel özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Çocuğun hikayelerle tanışıklık düzeyi, ebeveynin ve öğretmenin hikayelere günlük yaşam içerisinde ne kadar yer verdiği, çocuğun yaşadığı çevrede kendi düşüncesini ifade etmesine ne kadar olanak sağlandığı, yetişkinlerin yanında kendini özgürce ifade edebiliyor olması, çevresindekilerle iletişimi ve mizaç özellikleri bu beceriyi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bazı çocuklar bireysel özelliklerindeki farklılıklar nedeniyle, kendilerini daha rahat ifade edebilirken bazılarının ifade gücü yeterince zengin olmayabilir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda üç yaş çocuklarının hikaye anlatma becerileri açısından bir hazır bulunuşluğa sahip olduğu görülmektedir. Riddall-Leech (2012)'in de vurguladığı gibi “Çocuklar eğitsel olarak zengin uyarıcıların olduğu çevrede yapılandırılmamış materyalleri kullanarak serbestçe hikaye anlattıklarında kendi fikirlerini geliştirebilir ve yaşadıkları dünyayı daha rahat keşfedebilirler.” Bu becerileri erken yaşlardan itibaren nitelikli olarak geliştirmek için çocuklara fırsatlar sunulması, eğitimcilerin ve ebeveynlerin bu konudaki farkındalığı ve çocuğu desteklemesi önemlidir.

3. Çocukların Kendi Hikayelerini Oluşturmaları İçin Neler Yapılabilir?

Erken çocukluk dönemi çocukların kendilerini özgür hissedebileceği doğal bir fiziksel ortamda ve oyunsu bir süreç içerisinde geçmesi gereken özel bir dönemdir (<http://www.ncca.ie/en/Practice-Guide/Creating-And-Using-The-Learning-Environment/Resources-for-Sharing/Open-ended-materials.pdf>). Bu süreçte kullanılan yapılandırılmamış oyun materyalleri, çocukların dünyayı daha iyi algılamalarında ve zengin bir hayal gücüne sahip olmalarında önemli rol oynamaktadır. Çocuklar keşfetmek için uygun ortama ve etrafındaki kişiler tarafından desteklenmeye ihtiyaç duyarlar. Yapılandırılmamış materyaller kullanılarak bu gereksinim bir fırsata dönüştürülebilir (Saracho, 2002). Erken çocukluk döneminde ebeveynler ve eğitimciler, yapılandırılmamış oyun materyalleri ile çocukları kendi düşüncelerini, yaratıcılıklarını, hayal gücünü özgün bir şekilde aktarmaları için teşvik etmelidir (Öncü ve Ünlüer, 2010). Çocuklar, bu rehberlik sayesinde yapılandırılmamış materyalleri keşfetmeye daha istekli olmaktadır (Drew ve Rankin, 2004).

Çocuklar sıklıkla kendilerini hikayeler aracılığıyla ifade etmektedirler. Bu nedenle yetişkinler kendilerini özgürce ifade etmelerine fırsatlar tanımalı, konuşmasını sonlandırana kadar çocukları dinlemelidir. Yapılan pilot çalışma sırasında çocuklardan

hikaye anlatmaları istendiğinde “Hikaye nedir, nasıl anlatacağım?” diye soran çocuklar olduğu görülmüştür. Öncelikle çocukların kendi hikayelerini oluşturmaları için hikaye olgusunu zihinlerinde canlandırmaları gerekmektedir. Okul ortamında hikaye anlatanın hikayenin kahramanlarına, genel olay örgüsüne, geçtiği yere ve zamana dair çocuklara bilgilendirme yapması çocuğun hikaye kurgulamasının temelini oluşturur. Öğretmenlerin çocuklara hikaye anlatma sırasında giriş, gelişme, sonuç bölümlerini belirtmeleri çocukların bir hikayede olması gereken unsurları öğrenmeleri ve kendi hikayelerini oluştururken kullanmaları açısından yararlı olmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2008). Ancak bu şekilde açıklama olursa çocuklar hikaye olgusunu kazanmakta ve kendi hikayesini özgürce oluşturmaktadır.

Çocukların kendi hikayelerini oluşturdukları süreç basitten karmaşığa doğru olmalıdır. Hikaye anlatma becerilerini geliştirmek için öncelikle eğitimci hikaye tamamlama etkinliklerine yer verebilir, kendi anlattığı hikayeyi uygun bir yerde yarıda keserek çocukları hikayeyi tamamlamaları için destekleyebilir, hikayeyi farklı bir sonla bitirmelerini ya da yeni başlık bulmalarını isteyebilir. Bu süreçte öğretmen kendisini özgün bir şekilde ifade etmesi için çocuğa yeterli süreyi tanımalı ve rehber olmalıdır (Teale, 2003; aktaran Savaş, 2006, s. 86). Yapılandırılmamış materyallerle kendi hikayelerini oluşturmaya başladıklarında ilk olarak tanıdıkları küçük oyuncak figürler ve nesnelere kullanılması çocuklarda daha kolay çağrışımlar yapacağı için hikayeyi kurgulamaları kolaylaşacaktır. Daha sonra tanıdığı, kolay çağrışım yapan nesnelere sayısı azaltılarak, bunların yerine yapılandırılmamış materyaller eklenmelidir. Örneğin; bu sürece önce maket hayvanlar, insan figürleri, yıldızlar, güneş, ev gibi belirli bir formu olan nesnelere başlanabilir. Daha sonra bu nesnelere sayısı azaltılarak kutu, kurdela, düğme, kapak, taş, mandal gibi birçok farklı amaç için kullanabilecekleri yapılandırılmamış oyun materyalleri eklenebilir. Bu tipteki materyaller belirli bir amaca hizmet etmediği için hikaye oluşturma sürecinde birçok farklı nesne yerine kullanılabilir. Böylece yapılandırılmamış oyun materyallerine geçiş doğal bir süreç içinde gerçekleşmiş olur.

Çocuklar hikayeleri tamamlarken ya da kendi hikayelerini oluştururken öğretmen ve sınıfta bulunan diğer çocuklar hikayeyi yönlendirecek davranışlarda bulunmamalıdır. Öğretmenler çocuklara cevapları evet ya da hayır ile sınırlı olan kapalı uçlu sorular yerine ne, neden, nasıl gibi soru kelimeleri kullanılan açık uçlu sorular sorarak çocukları düşünmeye yönlendirmelidir. Böylece çocuklar olaylara farklı açılardan bakarak, kendi düşüncelerini

özgün bir şekilde açıklayabilme fırsatı bulurlar (Temel ve Turla, 2014, s. 51). Öğretmen sadece tamamlama etkinliklerinde değil, diğer bütün etkinliklerde de açık uçlu sorular sorarak çocukları düşünmeye, olayları sorgulamaya teşvik etmelidir.

Sadece hikaye etkinliklerinde değil, serbest oyunlarda, evde ya da okulda öğrenme merkezlerinde yapılandırılmamış materyal bulundurulması ve çocukların bu materyallerle özgürce oynaması sembolleştirme becerilerini kuvvetlendirir (Riddall-Leech, 2012). Sembolleştirme becerileri gelişen çocukların yapılandırılmamış materyallerle hikaye kurgulamaları kolaylaşacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak erken yaşta hikayelerle tanışmak, çocukların kendi hikayelerini oluşturmalarına zemin hazırlamaktadır. Evde ya da okulda hikaye kitaplarının bol olması, sürekli yenilenmesi, çocukların seçtiği hikayelerin anlatılması, o hikayeye farklı bir son bulunması, bir hikayedeki kahramanın farklı bir hikayede kullanılması, çocukların hikayelerle etkileşimini hızlandırmakta ve kendi hikayelerini oluşturması için temel sağlamaktadır. Kendi hikayesini oluşturan çocukların özgün düşünme becerileri geliştiği için çocuklar fırsatların sunulması çok önemlidir. Kendini özgün ve farklı yollarla ifade eden çocukların dil becerilerine ek olarak bağımsız düşünme, problem çözme, olayları analiz etme gibi bilişsel becerileri de gelişmektedir. Bu becerilerin gelişimini desteklemek için öğretmenlerin sınıflarında çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü kullanarak yeni ürünler ortaya çıkaracağı etkinliklere yer vermeleri gerekmektedir.

Yapılandırılmamış materyallerle hikaye anlatmak bu etkinliklere iyi bir örnektir. Çocuk yapılandırılmamış oyun materyallerine istediği anlamı yükleyebilir, kendi hayal dünyasında istediği gibi kurgulayabilir. Bu materyaller birçok amaca hizmet ettiği için çocukların hayal güçleriyle birlikte sembolleştirme becerilerinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Gelişen sembolleştirme becerileri sayesinde çocukların hikaye kurgulamaları kolaylaşacaktır. Bu aşamada oyunsu bir süreç olması, çocuğun adapte olmasını kolaylaştıracaktır. Özgün bir şekilde kendi hikayesini oluşturması için çocuklar uygun oyun malzemeleri ile teşvik edilmelidir. Ayrıca etkinlikler sadece öğretmenlerin okulda yaptıklarıyla sınırlı kalmamalıdır. Aileler, öğretmenlerle işbirliği yaparak çocuklarının yaratıcılıklarına ket

vurmadan, özgür düşüncelerini desteklemeli ve evde etkileşimli okuma yaparak çocuklarına rehber olmalıdır. Buna ek olarak aileler evde yapılandırılmamış oyun materyalleri bulundurmali ve bu nesnelere her zaman çocuğun hayatında olmasına özen göstermelidir. Yapılandırılmamış materyaller çocukların yaşamının doğal bir parçası haline geldikçe çocukların yaratıcılıkları da gelişecektir. Bu etkileşim çerçevesinde yetişen çocuklar ileride kendi duygu ve düşüncelerini rahat ve iyi bir şekilde ifade edebilen özgün, üretken yaratıcı bireyler olacaklardır.

Kaynakça

- Akmeşe, P. P. (2015). Çocuklarda öykülemenin gelişimi ve dilin değerlendirilmesinde kullanımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(03), 293-305.
- Alışkan, E. E., ve Güneşli, A. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Türkçe Dil Etkinliklerine İlişkin Görüşleri: Lefkoşa Örneği. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 348-371.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2000). Kitabın Çocuğun Gelişiminde Yeri ve Önemi. 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Kitabı. 321-332.
- Blewitt, P., Rump, K. M., Shealy, S. E., & Cook, S. A. (2009). Shared book reading: When and how questions affect young children's word learning. *Journal of Educational Psychology*, 101(2), 294.
- Creating With Open Ended Materials. <http://www.stancoe.org/cfs/handouts/curriculum/pdf/creatingopenended.pdf> adresinden 20 Aralık 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Çakır, T. (2004). Çocukta Dil Gelişimi ve Kuramsal Yaklaşımlar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Nisan, (3), 139-162.
- Çakmak, T., & Yılmaz, B. (2009). Okul öncesi dönem çocuklarının okuma alışkanlığına hazırlık durumları üzerine bir araştırma: Hacettepe Üniversitesi Beytepe Anaokulu örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 489-509.
- Drew, W. F., & Rankin, B. (2004). Promoting creativity for life using open-ended materials. *Young Children*, (4), 38-45.
- Fekonja, U. ve Marjanovic, L. ve Kranjc, S. (2010). Children Storytelling: The Effect of Preschool and Family Environment. *European Early Childhood Education Research Journal*: 18(1), 55-73.
- Erdoğan, N. I., & Akay, B. (2015). Okul Öncesi Eğitimde Hikaye Okuma ve Öğretmen Sorularının İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(36), 34-46.

- Erdoğan, N. I., Atan, A., Asar, H., Mumcular, F., Yüce, A., Kırac, M., & Kilimlioğlu, Ç. (2016). Ebeveyn ve Öğretmenlerin Birlikte Hikâye Okuma Etkinliklerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1).
- Fekonja-Peklaj, U., Marjanovič-Umek, L., & Kranjc, S. (2010). Children's storytelling: The effect of preschool and family environment. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(1), 55-73.
- Garzotto, F., Paolini, P., & Sabiescu, A. (2010, June). Interactive storytelling for children. In *Proceedings of the 9th International Conference on Interaction Design and Children* (pp. 356-359). ACM.
- Gönen, M., Ünüvar, P., Bıçakçı, M., Koçyiğit, S., Yazıcı, Z. (2010). Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Dil Etkinliklerini Uygulama Biçimlerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 23-40.
- Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early childhood education journal*, 32(3), 157-163.
- İştan, S., & Turan, F. (2014). Çocuklarda Dil Gelişiminin Değerlendirilmesinde Bir Anlatı Analizi Yaklaşımı Olarak Öykü Anlatımı. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 13(25).
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalin Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Marjanovič, L. Ve Urska, F. ve Podlesek, A. (2012), Parental Influence on The Development of Children's Storytelling. *European Early Childhood Education Research Journal*: 20(3), 351-370
- Marjanovic-Umek, L., Kranjc, S., & Fekonja, U. (2002). Developmental Levels of the Child's Storytelling.
- Massey, S. L., Pence, K. L., Justice, L. M., & Bowles, R. P. (2008). Educators' use of cognitively challenging questions in economically disadvantaged preschool classroom contexts. *Early Education and Development*, 19(2), 340-360.
- Mirzeoğlu, A. D. (2015). The Experiences and Achievements of Classroom Teacher Candidates during a Play-Based Reflective Workshop in which Open-Ended Materials Were Used. *Eğitim ve Bilim*, 40(180).
- Neill, P. (2013). Open-ended Materials Belong Outside Too. Erişim tarihi: http://www.highscope.org/file/NewsandInformation/Extensions/ExtVol27No2_lowrez.pdf adresinden 7 Nisan 2016 tarihinde indirilmiştir.

- Oncu, E.Ç. (2015). Preschoolers' Usage Of Unstructured Materials As Play Materials Divergently, 4(2), 9-14. doi: 10.11648/j.edu.20150401.13
- Saracho, O. N. (2002). Young Children's creativity and Pretend Play. *Early Child Development and Care*, 172,431-438.
- Riddall-Leech, S. (2012). *Heuristic Play*. Andrews UK Limited.
- Savaş, B. (2006). Okuma Eğitimi ve Çocuklarda Dil Gelişimi. İstanbul: Alfa
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi- Dil Gelişimi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Turan, F. ve Işıtan, S. (2014). Çocuklarda Dil Gelişiminin Değerlendirilmesinde Bir Anlatı Analizi Yaklaşımı Olarak Öykü Anlatımı. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 13 (25), 105-124.
- Unluer, E., Oncu, E.C. (2010). Preschool Children's Using Play Materials Creatively, *Procedia Social and Behavioral Sciences*. (Dergi) 2(2010), 4457-4461.
- Using Open Ended Materials.
- <http://www.ncca.ie/en/Practice-Guide/Creating-And-Using-The-Learning-Environment/Resources-for-Sharing/Open-ended-materials.pdf> adresinden 20 Aralık 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Walsh, B. A., ve Blewitt, P. (2006). The effect of questioning style during storybook reading on novel vocabulary acquisition of preschoolers. *Early childhood education journal*, 33(4), 273-278.
- Zembat, R. ve Yurtsever, M. (2002). "Beş-altı Yaş Çocuklarının Kelime Dağarcığı Gelişimine Ana Dil Programının Etkisi". Erken Çocukluk Gelişimi Eğitimi Sempozyum Bildiriler. KÖK Yayıncılık, Ankara.s.22-131.

